

4. Morfologie a fonologie

Erhart (1990), MČ I (1986, s. 175-190)

4.1 Forma morfémů - alomorfie

(a) řež-*u*, lež-*í-m*

(b) pán-*ův*, žen-*in*

→ tytéž gramatické rysy (jejich kombinace) mohou být vyjádřeny různými formami

Formy, které vyjadřují tytéž gramatické rysy (jejich kombinace) a které jsou v **komplementární distribuci**, se označují jako **alomorfy gram. morfému**

komplementární distribuce forem = formy mají disjunktivní (tj. vzájemně se vylučující) kontext

(a) sufixy *-u*, *-m* vyjadřují tutéž kombinaci gramatických rysů [1.os. Sg] a jsou v komplementární distribuci (**řežm*, **ležíju*) → jsou to alomorfy morfému [1.os. Sg]

(b) sufixy *-ův*, *-in* vyjadřují týž gramatický rys [Posesivita] a jsou v komplementární distribuci (**pánin*, **ženův*) → jsou to alomorfy morfému [Poses]

Co vyplývá z pozorování (a) – (b) ?

→ distribuce alomorfů je vázána **vlastnostmi jejich levého kontextu**

Úkol

Na základě uvedených příkladů definujte, jaké vlastnosti levého kontextu jsou relevantní pro distribuci alomorfů *-u*, *-m* a *-ův*, *-in*.

(a) *hrabu – hrabám, splachuju – chovám, беру – brávám, liju – valím*

(b) **violin, Violin; *pytlův, strašpytlův, *bradin, *bradův, rozumbradův*

(c) *jikr-a, jiker, jiker-nat-ý, jikr-ový; kart-a, karet, karet-ní, kart-ář-k-a; lev, lv-a, lv-í, lv-ov-sk-ý*

(d) *sloup-ek, sloup-k-u; jam-k-a, jam-k-ov-ý, jam-ek; lan-k-o, lan-k-ách, lan-ek*

Co vyplývá z pozorování (c) – (d) ?

→ distribuce alomorfů je vázána **vlastnostmi jejich pravého kontextu**

- střídání V a/nebo C v morfémech, které je motivováno jejich pravým kontextem, se označuje jako **alternace – vokalické a/nebo konsonantické alternace**

Úkol

Na základě (c), (d) definujte kontext pro alternaci $e \sim \emptyset$.

4.2 Distribuce alomorfů

1. Jaké vlastnosti levého kontextu jsou relevantní pro distribuci alomorfů?
2. Jaké vlastnosti pravého kontextu jsou relevantní pro distribuci alomorfů?

ad. 1

a) gramatické rysy levého kontextu, tj. jeho morfologické vlastnosti, a jejich kombinace

slon-ovi, učitel-ovi, husit-ovi vs. zvon-u, rán-u, žen-ě, trýzn-i, dítě-t-i, staven-í

b) fonologické a morfologické vlastnosti levého kontextu

služk-ách, macech-ách vs. slon-ech, strom-ech, předsed-ech, rán-ech, nemluvnat-ech, kost-ech vs. muž-ích, sloupc-ích, písn-ích, staven-ích

ptác-ích, hroš-ích, boz-ích, máz-ích, stromc-ích, stož-ích, sluz-ích, středisc-ích

ad. 2

morfologické vlastnosti pravého kontextu a jejich kombinace

mel-u, mel-e-š, mel-e-me; ml-e-l, ml-e-c-í, ml-ýn, ml-e-t-í